

EMLÉKEZZÜNK!

150 évvel ezelőtt tanácskozott az első magyar zsidó kongresszus

1868. december 14-től 1869. február 23-ig a magyarországi zsidóság történetében nem mindennapi esemény zajlott: a pesti vármegyeház épületében tanácskozott első kongresszusuk, az Izraelita Egyetemes Gyűlés Most, ezen a kerek évfordulón emlékezzünk meg róla!

A kongresszust a zsidók polgári egyenjogúsításáról szóló törvény (1867: XVII. tc.) szentesítése után egy évvel báró Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter hívta össze, akinek neve elválaszthatatlanul összefonódik a magyar zsidóság emancipációjának kivívásával.¹ A gyűlés célja az volt – ahogyan Eötvös a megnyitó beszédében is megfogalmazta –, hogy az izraeliták „mint önálló és szabad vallásos társulat egyházi és iskolai ügyeiket önmaguk szervezzék és rendezzék”,² azaz a polgári jogokat elnyert zsidók intézményesen is integrálódjanak a modern magyar államba.³

A kongresszus megszervezése során azonban Eötvös nem számolt eléggé annak a helyzetnek a következményeivel, hogy a magyar zsidók körében már jó ideje feszült vita folyt az úgynevezett „hitörök” (ortodoxok) és a „haladók” (neológok) között. A haladók alkalmazkodni akartak a korhoz, a megváltozott körülményekhez, a hitörök viszont – ahogyan nevük is mutatja – féltették ősi hagyományait.⁴ Eötvös reménykedett benne, hogy a kongresszuson ez a két tábor egyezsége jut: „Lehetnek önk között eltérő nézetek a zsidó testületek külső szervezetére nézve, lehet, hogy vannak, kik a vallásos szertartásokról eltérően, talán éppen ellentétesen gondolkodnak; de nem hiszem, hogy legyen valaki e gyülekezetben, ki mindnyájukkal egyenlő hévvel ne óhajtaná, hogy az izraeliták ne csak mint egyének, hanem összesített erővel mozdíthassák elő a közös haza érdekeit” – fogalmazta meg a megnyitójában. Ki-

Báró Eötvös József

Báró Eötvös József (1867)

Forrás: Nefelejts, 1867/4. (Melléklet)

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nefelejts_1867/?pg=46&layout=s

fejtette továbbá azt is, hogy a kormány a kongresszust „csupán az izraelita vallástestületek szervezetének és hatáskörének megállapítására és a közoktatás rendezésére” hívta össze, „a hitelvek és vallásának tanácskozásainak tárgyát nem képezik”.⁵ A kongresszuson azonban a két-féle nézetet valló tábor nem tudta összehangolni álláspontját, és az ortodoxok többsége a február 5-i ülésnapon elhagyta az országos gyűlést. A résztvevők így nélkülük szavazták meg a községe-szervezeti javaslatot, a további öt nap alatt pedig megtárgyalták az iskolaszervezet és a jövő

kongresszus szabályzatát is.⁶ Az elfogadott szabályzatot Ferenc József 1869 nyarán szentesítette, s szeptemberben már érvénybe is lépett.

Mivel az ortodoxok a nélkülük kialakított szabállyal nem érthettek egyet, azt nem fogadhatták el, az országgyűlés nem tehetett mást, 1870 márciusában a vallásszabadságra hivatkozva utasította Eötvöst, hogy függessze föl a kongresszusi szabályzat érvénybe léptetését. A miniszter ezt meg is tette. Az ortodoxok pedig külön szabályzatot dolgoztak ki saját maguk számára, melyet 1871 novemberében – már Eötvös József halála után – rendeleti úton ismertek el. Ezzel megtörtént a magyar zsidóság végleges szervezeti szétválása a neológ és az ortodox irányzatra.⁷

Voltak olyan izraelita hitközségek is, melyek egyik irányzathoz sem csatlakoztak. Ők a kongresszus előtti állapotot szerették volna fenntartani, saját magukat „status quo ante” ('azt megelőző állapot') irányzatnak nevezték. Nem köteleződtek el egyik szervezet mellett sem, hitközségi autonómiájukat megtartották.⁸ Önálló szervezetüket, a Status Quo Ante Szervezetű Hitközségek Országos Szövetségét azonban csak 1928-ban alapították meg.⁹

Amikor erről a valójában kudarcra végződő kongresszusról most megemlékezünk, úgy gondolom, hogy az idő távlatából s főleg az azóta eltelt időszak történései után nekünk nem Eötvös József politikai kudarcára kell gondolnunk, hanem a szándékát értékelnünk. Egy olyan ember szándékát, kinek működési ideje alatt „nem találunk egyetlen politikai gondolkodót vagy politikust, és pláne nem a két szerepkörben egyaránt kimagasló személyt, aki a zsidók és vallásuk feltétel nélküli és teljes egyenlősége mellett olyan egyértelműen és következetesen kiállt volna, mint ő”.¹⁰

Urbán Terézia

¹ Eötvös József 1840-ben, a főrendiházban szenvedélyes hangú felszólalásában érvelt a zsidók egyenjogúsítása mellett, mely témáról egy hosszabb tanulmányt is közzétett *A' zsidók' emancipációja* címmel (Budapesti Szemle 1. (1840) II. köt. 110–156). Akkor az országgyűlés még nem szavazta meg a feltétel nélküli emancipációt. Amikor a kiegyezés után, 1867-ben ismét napirendre került a zsidók polgári egyenjogúsításának kérdése, a képviselőház és a főrendiház is megszavazta, mégpedig abban a formában, melyben Eötvös József annak idején elképzelte. (Konrád Miklós 2014. Eötvös József és a zsidók. *Történelmi Szemle* 3: 495-509.)

² Eötvös József: *Megnyitó beszéd az Izraelita Egyetemes Gyűlésben*. Komoróczy Géza 2013. „Nekem itt zsidónak kell lenni.” Források és dokumentumok (965 – 2012). 758.

³ Kőbányai János 2008. A magyar zsidó értelmiség kialakulása. *Emancipáció után I.* - Budapesti Negyed 59. 43.

⁴ Dr. Bakonyi László 1929. Hatvan év előtt. *Magyar Zsidó Szemle* 1-3: 2.

⁵ Eötvös József: Uo. 759.

⁶ Magyar zsidó lexikon 1929. (Szerk. Újvári Péter) 999.

⁷ Konrád Miklós: Uo. 507.

⁸ Peremiczky Szilvia 2016. Status quo - egykor és ma. *Mozgó Világ* 12: 60., Gergely Jenő 2004. Egyházi autonómiák Magyarországon a dualizmus korában (1867–1918). *Történelmi Szemle*. 3-4: 312.

⁹ A szövetség egyházi elnökévé dr. Bernstein Béla nyíregyházi főrabbit választották meg. Nyírvidek, 1929. febr. 26. 4-5.

¹⁰ Konrád Miklós: Uo. 508.

Közyűlés

Hitközségünk az éves rendes közgyűlését **2019. március 17-én, vasárnap 15.00 órára** hirdeti meg.

Napirendi pontok:

- Elnöki beszámoló a 2018-as év főbb eseményeiről
- Az elmúlt év pénzügyi mérlegének ismertetése, és szavazásra bocsátása
- A 2019. évi pénzügyi tervzet ismertetése, és szavazásra bocsátása
- Egyebek

Kérjük a hitközség tagjait, hogy megjelenésükkel biztosítsák a közgyűlés szavazatképességét.